BO‘LAJAK MUSIQA O‘QITUVCHILARINI MAKTAB MUSIQA MADANIYATI DARSLARIGA TAYYORLASHNING ZAMONAVIY USLUBLARI

Maxkamova Marjona Maxmud qizi
JDPU, magistri
Doi: https://doi.org/10.5281/zenodo.20228010

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarini maktab musiqa madaniyati darslariga tayyorlashning zamonaviy uslublari yoritilgan. Maqolada musiqa ta’limida interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar hamda axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanishning ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: musiqa ta’limi, musiqa madaniyati, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, innovatsion ta’lim, musiqa pedagogikasi, bo‘lajak musiqa o‘qituvchisi, kreativ yondashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, integratsiyalashgan ta’lim, musiqa savodxonligi, pedagogik kompetensiya, musiqa darsi, ijodkorlik, pedagogik mahorat.

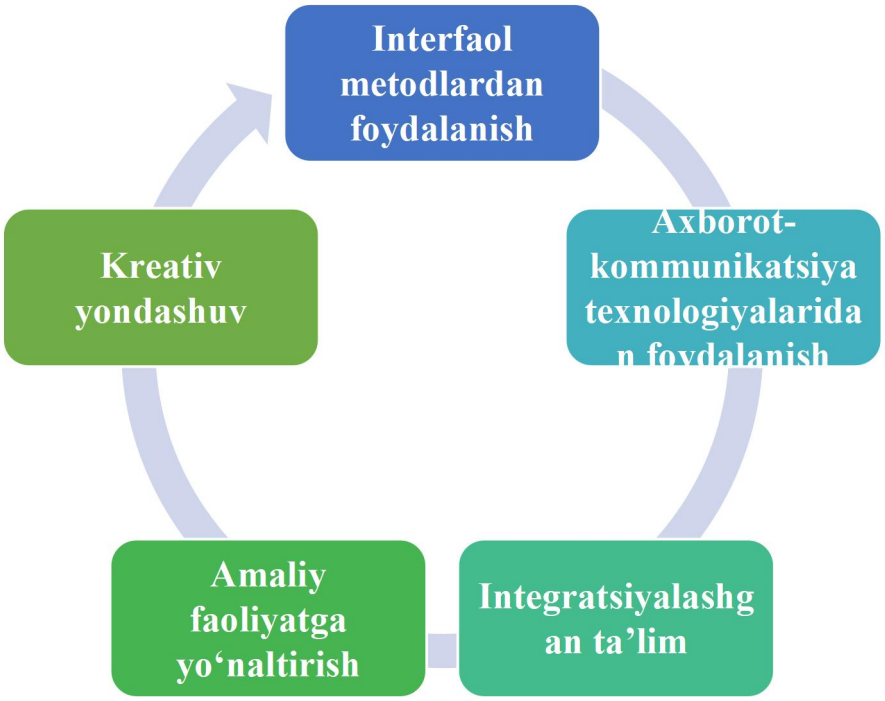
Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar barcha fanlar qatori musiqa ta’limiga ham yangicha yondashuvlarni talab qilmoqda. Ayniqsa, bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarini maktabdagi musiqa madaniyati darslariga zamonaviy metodlar asosida tayyorlash muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki musiqa darsi nafaqat o‘quvchilarning estetik didini shakllantiradi, balki ularning ma’naviy-axloqiy, ijodiy va emotsional rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. Mamlakatimizda ta’lim sifatini oshirish va pedagog kadrlarni zamon talablari asosida tayyorlashga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu sababli musiqa o‘qituvchilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish, ularni interfaol metodlar va innovatsion texnologiyalar asosida tayyorlash bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

Ta’lim tizimida olib borilayotgan islohotlar, Prezident farmon va qarorlari ham pedagoglarni zamon talablari asosida tayyorlashni taqozo etmoqda. Shu sababli musiqa pedagogikasida an’anaviy va zamonaviy metodlarni uyg‘unlashtirish orqali ta’lim samaradorligini oshirish mumkin bo‘ladi. O‘zbekistonda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish bo‘yicha bir qator qaror va farmonlar qabul qilingan. Jumladan, Shavkat Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan ta’lim sohasidagi islohotlarda yoshlarning ma’naviy-ma’rifiy tarbiyasiga alohida e’tibor qaratilgan. 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmon bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da pedagog kadrlarni innovatsion yondashuvlar asosida tayyorlash asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan. Shuningdek, 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son Qonunda ta’lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish zarurligi ko‘rsatib o‘tilgan. Ushbu hujjatlar musiqa ta’limida ham zamonaviy metodlardan foydalanishni taqozo etadi. Bundan tashqari, PQ-4884-son Qaror asosida musiqa va san’at maktablari faoliyatini takomillashtirish, yoshlarning musiqa madaniyatini rivojlantirish bo‘yicha muhim vazifalar belgilangan.

An’anaviy musiqa darslarida asosan nazariy ma’lumot berish, qo‘shiq kuylash va tinglash metodlari ustun bo‘lgan bo‘lsa, zamonaviy yondashuvlarda o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodkorligi va amaliy faoliyati muhim o‘rin egallaydi. Interfaol metodlar orqali o‘quvchilarning darsdagi faolligi oshadi, musiqa san’atiga bo‘lgan qiziqishi kuchayadi. Pedagog olim V.A. Suxomlinskiy musiqa tarbiyasi haqida shunday fikr bildiradi: “Musiqa — inson qalbini tarbiyalaydigan kuchdir.” Ushbu fikr musiqa darslarining tarbiyaviy ahamiyatini ochib beradi. Shuningdek, Dmitriy Kabalevskiy musiqa ta’limida o‘quvchilarning faol ishtirokini muhim deb hisoblagan va musiqa darslari qiziqarli hamda

ijodiy tashkil qilinishi kerakligini ta’kidlagan. Uning fikricha, bola musiqani faqat tinglab emas, balki his qilib, ijro etib va amaliy faoliyat orqali o‘rganishi lozim. Lev Vygotskiy ta’lim jarayonida bolaning faol ishtiroki muhimligini ta’kidlagan. Uning fikricha, o‘quvchi ijodiy faoliyat orqali bilimni chuqurroq o‘zlashtiradi. Bu qarash musiqa ta’limida ayniqsa muhimdir. Karl Orff esa bolalarni musiqa orqali tarbiyalashda harakat, ritm va o‘yin metodlarini qo‘llash kerakligini ilgari surgan. Orff metodikasi bugungi kunda ham dunyo musiqa pedagogikasida keng qo‘llaniladi. Zoltan Kodaly musiqa savodxonligini xalq qo‘shiqlari orqali rivojlantirish tarafdori bo‘lgan. Uning metodikasi o‘quvchilarning eshitish qobiliyati va vokal ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarini tayyorlashning zamonaviy uslublari quyidagilardan iborat(1-rasm).

1. Interfaol metodlardan foydalanish.

Hozirgi zamonaviy ta’lim tizimida interfaol metodlar alohida ahamiyat kasb etmoqda. Musiqa darslarida “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Bahs-munozara”, “Rollli o‘yin”, “Sinkveyn”, “Blits-so‘rov” kabi metodlardan foydalanish o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi hamda ularning dars jarayonidagi faolligini oshiradi. Ayniqsa, musiqa madaniyati darslarida o‘quvchilarning emotsional holati va ijodiy fikrlashi muhim bo‘lgani sababli interfaol metodlar yuqori samara beradi. Masalan, “Bahs-munozara” metodida o‘quvchilar milliy va jahon musiqasi haqida o‘z fikrlarini bildiradilar, bu esa ularning musiqiy tafakkurini rivojlantiradi. “Rollli o‘yin” metodida esa o‘quvchilar bastakor, xonanda yoki dirijyor obrazida chiqish qilib, musiqiy faoliyatni amaliy his qiladilar. Bu metodlar bo‘lajak musiqa o‘qituvchisining darsni qiziqarli va samarali tashkil qilishiga yordam beradi.

Interfaol metodlarning yana bir muhim jihati shundaki, ular o‘quvchilarda erkin muloqot qilish, jamoa bilan ishlash va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu sababli bo‘lajak musiqa o‘qituvchilari pedagogik amaliyot davomida ushbu metodlarni chuqur o‘zlashtirishlari zarur.

2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish

Bugungi raqamli davrda ta’lim jarayonini axborot-kommunikatsiya texnologiyalarisiz tasavvur qilish qiyin. Musiqa darslarida multimedia vositalari, elektron darsliklar, audio va

video yozuvlar, virtual pianino dasturlari hamda interaktiv taqdimotlardan foydalanish dars samaradorligini oshiradi. Masalan, o‘quvchilarga jahon klassik musiqasi yoki milliy maqom namunalarini audio shaklda eshittirish orqali ularda musiqani his qilish va tahlil qilish qobiliyati rivojlanadi. Video materiallar esa bastakorlar hayoti, cholg‘u asboblari va sahna madaniyati haqida yanada kengroq tasavvur beradi.

Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilari kompyuter texnologiyalaridan samarali foydalanishni bilishlari zarur. Chunki zamonaviy o‘qituvchi nafaqat nazariy bilimga ega bo‘lishi, balki raqamli texnologiyalar yordamida darsni tashkil qila olishi ham kerak. Interaktiv doskalar, onlayn platformalar va musiqiy dasturlar orqali darslarni tashkil qilish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. Shuningdek, masofaviy ta’lim jarayonida ham AKT vositalarining ahamiyati juda katta. Onlayn musiqa mashg‘ulotlari, virtual konsertlar va video darslar orqali ta’lim uzluksizligini ta’minlash mumkin.

3. Integratsiyalashgan ta’lim

Integratsiyalashgan ta’lim — bu bir necha fanlarni o‘zaro bog‘liq holda o‘qitish usulidir. Musiqa madaniyati darslarini adabiyot, tarix, tasviriy san’at va milliy qadriyatlar bilan bog‘lash o‘quvchilarning dunyoqarashini kengaytiradi. Masalan, maqom san’atini o‘rganishda uning tarixiy ildizlari, milliy madaniyatdagi o‘rni hamda adabiyot bilan bog‘liqligi haqida ma’lumot beriladi. Alisher Navoiy g‘azallari asosida yaratilgan musiqiy asarlarni o‘rganish orqali o‘quvchilarda ham adabiy, ham musiqiy tafakkur rivojlanadi. Tasviriy san’at bilan integratsiyada esa o‘quvchilar musiqa tinglash jarayonida o‘z tasavvurlarini rasm orqali ifodalashlari mumkin. Bu esa ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiradi. Tarix fani bilan bog‘langan musiqa darslari orqali esa o‘quvchilar turli davr musiqasi va madaniyatini chuqurroq anglaydilar. Integratsiyalashgan ta’lim bo‘lajak musiqa o‘qituvchisidan keng dunyoqarash va ijodiy yondashuvni talab qiladi. Shu sababli pedagog kadrlarni tayyorlashda fanlararo bog‘liqlikka alohida e’tibor qaratilishi lozim.

4. Amaliy faoliyatga yo‘naltirish

Musiqa pedagogikasida nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy faoliyat ham muhim o‘rin egallaydi. Bo‘lajak musiqa o‘qituvchisi xor bilan ishlash, cholg‘u asboblarida ijro etish, ovoz bilan ishlash texnikasi, sahna madaniyati va dirijyorlik bo‘yicha amaliy ko‘nikmalarga ega bo‘lishi kerak. Amaliy mashg‘ulotlar jarayonida talabalar maktabdagi haqiqiy dars muhitiga tayyorlanadilar. Masalan, ular ochiq darslar tashkil qilish, qo‘shiq o‘rgatish metodikasini qo‘llash, bolalar ovozini to‘g‘ri shakllantirish hamda jamoa bilan ishlashni o‘rganadilar. Shuningdek, turli musiqiy tadbirlar, konsertlar va ijodiy uchrashuvlarda ishtirok etish ham talabalar uchun katta tajriba maktabi hisoblanadi. Bu jarayon ularda sahnada o‘zini tutish, auditoriya bilan ishlash va pedagogik mahoratni shakllantiradi. Amaliy faoliyat orqali olingan bilimlar talabalar xotirasida uzoq saqlanadi va kelajakdagi kasbiy faoliyatida muhim ahamiyat kasb etadi.

5. Kreativ yondashuv

Zamonaviy musiqa pedagogi ijodkor, tashabbuskor va kreativ fikrlovchi bo‘lishi kerak. Chunki bugungi o‘quvchilar oddiy ma’ruza yoki bir xil uslubdagi darslarga tez zerikadilar. Shu sababli musiqa darslarini qiziqarli va noodatiy shaklda tashkil etish muhimdir. Kreativ yondashuv orqali o‘qituvchi turli musiqiy o‘yinlar, improvizatsiyalar, sahna ko‘rinishlari va ijodiy topshiriqlardan foydalanadi. Masalan, o‘quvchilarga musiqa tinglab unga mos hikoya yaratish yoki ritm asosida yangi harakatlar o‘ylab topish vazifasi berilishi mumkin. Bu usullar bolalarning fantaziyasi va ijodiy tafakkurini rivojlantiradi. Bundan tashqari, kreativ yondashuv o‘quvchilarda musiqa san’atiga nisbatan qiziqish va muhabbat uyg‘otadi. O‘qituvchi darsni qanchalik ijodiy tashkil etsa, o‘quvchilarning darsdagi faolligi ham

shunchalik yuqori bo‘ladi. Shunday ekan, bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarini tayyorlashda kreativ fikrlash, innovatsion metodlardan foydalanish va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llash muhim ahamiyatga ega hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarini maktab musiqa madaniyati darslariga tayyorlashda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Zamonaviy musiqa o‘qituvchisi nafaqat nazariy bilimga, balki ijodiy fikrlash, axborot texnologiyalaridan foydalanish va amaliy faoliyatni tashkil etish kompetensiyalariga ham ega bo‘lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Dmitriy Kabalevskiy. *Musiqa tarbiyasi va ta’lim metodikasi*. — Moskva: Prosvesheniye, 2021. — 45–58-betlar.
2. V.A. Suxomlinskiy. *Bolaga qalbimni beraman*. — Toshkent: O‘qituvchi, 2020. — 112–120-betlar.
3. Karl Orff. *Orff Schulwerk: Musiqa orqali rivojlantirish metodlari*. — Berlin, 2022. — 63–75-betlar.
4. Zoltan Kodaly. *Musiqa savodxonligini rivojlantirish metodikasi*. — Budapesht, 2021. — 37–49-betlar.
5. Lev Vygotskiy. *Pedagogik psixologiya*. — Moskva: Pedagogika, 2020. — 84–93-betlar.
6. B.X. Xodjayev. *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. — Toshkent: Tafakkur, 2022. — 96–104-betlar.
7. N. Saidahmedov. *Zamonaviy pedagogik texnologiyalar*. — Toshkent: O‘qituvchi, 2021. — 56–68-betlar.
8. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. *Pedagog kadrlarni tayyorlash konsepsiyasi*. — Toshkent, 2023. — 22–31-betlar.